

## ІНШОМОВНА ОСВІТА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)

*Розглядається сутнісний зміст і структурні компоненти іншомовної професійної підготовки студентів - правників, зокрема у Польщі. Досліджуються наукові праці, присвячені цій проблемі.*

**Ключові слова:** *комунікативний та системний підхід, іншомовне і професійно орієнтоване спілкування, іншомовна професійна підготовка.*

Професія юриста завжди була престижною та цікавою. Справжній юрист повинен логічно мислити, стратегічно планувати свої дії і, уміти вийти з будь-якої життєвої ситуації, діючи виключно на основі закону. Багато юристів досягли престижного і шанобливого статусу і вони є достатньо забезпечені.

Головне завдання – це адаптація змісту вищої юридичної освіти через освітні і професійні програми до потреб суспільства. У програмі з англійської мови для вищих навчальних закладів зазначено, що метою навчання іноземної мови у ВНЗ є оволодіння мовою як засобом комунікації, який сприяє розвитку у студентів здатності використовувати її як інструмент спілкування в умовах взаємодії у багатонаціональному й полікультурному просторі, та набуття професійно-спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності.

Проблему формування іншомовної професійної підготовки у студентів немовних спеціальностей висвітлено у працях А. Астадур'ян, Л. Бороzeneць, Н. Гавриленко, О. Григоренко, М. Євдокімова, В. Зикова, Е. Комарова, Н. Кучеренко, Т. Лучкіна, Ю. Маслова, О. Метьюлкіної, О. Фадейкіна та ін.; методику формування ІКК досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-методисти, а саме: І. Баценко І. Берман, В. Борщовецька, В. Гнаткевич, О. Ізмайлова, Н. Катрич, Е. Мірошніченко, Ю. Пассов, Ю. Солодовнікова, О. Тарнопольський, В. Теніщева, О. Чиханцова, С. Шатілов, Р. Елліс (R. Ellis), І. Нейшн (I. Nation), Н. Шмітт (N. Schmitt), В. Віддовсон (W. Widdowson) та ін. Вчені зазначають, що ІКК є невід'ємною складовою підготовки студентів немовних спеціальностей, оскільки сприяє продуктивній взаємодії з навколишнім світом, тобто успішному професійному становленню майбутнього фахівця. Тому перед вищою школою виникла потреба пошуку і впровадження у практику актуальних методів навчання ІМ, які сприятимуть

формуванню іншомовної професійної підготовки у студентів немовних спеціальностей.

Актуальність проблеми іншомовної підготовки студентів правників пов'язана з впровадженням загальноєвропейських стандартів підготовки конкурентоздатних фахівців, що зумовили виділити іншомовну підготовку студентів юридичних спеціальностей як складника фахової підготовки випускників університетів. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти щодо рівня володіння іноземною мовою студенти вищих навчальних закладів повинні “володіти уміннями вільно висловлюватись без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей” [1,241]

Правник повинен уміти вести ділове листування, застосовуючи фонові культурологічні та країнознавчі знання, виконувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійно-виробничої діяльності, робити переклад іншомовної інформації у виробничих умовах за допомогою комп'ютерних систем автоматизації перекладу та електронних словників, за допомогою відповідних методів проводити пошук нової текстової, графічної, звукової інформації та відео матеріалів (робота з джерелами навчальної, наукової та довідкової інформації), використовуючи ключові слова в певній галузі на базі професійно орієнтованих (друкованих та електронних) джерел.

Основною частиною професійної діяльності юриста також є вміння створювати професійні тексти та документи, готувати публічні виступи, застосовувати адекватні форми ведення дискусії, перекладати іншомовні фахові тексти українською мовою, послуговуючись термінологічними двомовними та електронними словниками, обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками.

Таким чином, іншомовна професійна підготовка правника є складним і багатограним поняттям, що включає в себе як професійні знання в галузі юриспруденції, так і професійну мовну підготовку. Цим і пояснюється специфіка професійної підготовки юристів, адже необхідно формувати не тільки професійні вміння й навички, а й готовність приймати рішення, брати на себе відповідальність за певні дії, здійснювати професійну діяльність іноземною мовою з урахуванням контекстуальної значущості ситуації, особливостей мовної картини світу країни перебування, лінгвістичних факторів, що обумовлюють ведення переговорів.

Отже, професійна іншомовна підготовка правників є фундаментальною науковою й практичною проблемою, яку необхідно розглядати як окремий

напряму у теорії й практиці професійної освіти. Основним у вивченні іноземних мов для професійних цілей є відбір змісту мовного й мовленнєвого матеріалу та організація навчального процесу за допомогою моделювання ситуацій, типових для професійної діяльності майбутніх фахівців.[2,275]

У практиці навчання іноземної мови у ВНЗ правничого профілю застосовуються елементи різних педагогічних систем, що дозволяють успішно здолати психологічний і лінгвокультурний бар'єри в ситуаціях ділового спілкування іноземною мовою й сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Серед них можна виділити такі: інтенсивні методики (В. Тітова, Г. Китайгородська, В. Бухдіндер), метод проектів (І. Зимня, О. Тарнопольський, Є. Полат), модульна організація процесу навчання (О. Гуменюк, В. Зінкевичус, В. Тітова), комунікативно орієнтоване навчання (Ю. Пассов, Р. Мільруд, І. Максимова), особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови (А. Усатюк, М. Монтессорі, Дж. Дьюї, К. Роджерс, Р. Скіннер) [4, 205].

Іншомовна професійна підготовка правника повинна відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення кола професійних ролей та функцій, перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати можливість мобільності як науковців, так і студентів у межах світового освітнього простору. Специфіка іншомовної підготовки студентів правничих навчальних закладів повинна відповідати вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти і передбачати дотримання сучасних дидактичних та методичних принципів навчання іноземних мов: інтерактивності, інтеграції, мовленнєво-мисленнєвої активності, контекстуалізації, домінуючої ролі безперекладної семантизації, інтернаціоналізму та плюрилінгвізму, варіативності та раннього професійного спрямування в навчанні іноземної мови.[ 3, 68]

Під професійною іншомовною підготовкою майбутніх правників ми розуміємо підготовку студентів на основі дисципліни “ Іноземна мова” . Професіоналізація навчання іноземних мов висуває за головну мету підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності.

Тому вивчення іноземної мови сприяє підвищенню загальноосвітнього рівня та кваліфікації фахівців і розглядається як складовий компонент системи освіти. Ефективність підготовки, у тому числі мовної, фахівців-юристів визначають як інтереси держави, так і інтереси кожного окремого громадянина, оскільки від цього залежить ефективність розвитку країни.

Основною частиною професійної діяльності юриста також є вміння створювати професійні тексти та документи, готувати публічні виступи,

застосовувати адекватні форми ведення дискусії, перекладати іншомовні фахові тексти українською мовою, послуговуючись термінологічними двомовними та електронними словниками, обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками.

Отже, іншомовна професійна підготовка правника є складним і багатогранним поняттям, що включає в себе як професійні знання в галузі юриспруденції, так і професійну мовну підготовку. Цим і пояснюється специфіка професійної підготовки юристів, адже необхідно формувати не тільки професійні вміння й навички, а й готовність приймати рішення, брати на себе відповідальність за певні дії, здійснювати професійну діяльність іноземною мовою з урахуванням контекстуальної значущості ситуації, особливостей мовної картини світу країни перебування, лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що обумовлюють ведення переговорів.

Як ми бачимо, професійна мовна підготовка юристів є фундаментальною науковою й практичною проблемою, яку необхідно розглядати як окремий напрям у теорії й практиці професійної освіти, що відрізняється від підготовки фахівців іншого профілю. Визначальним у вивченні іноземних мов для професійних цілей є відбір змісту мовного й мовленнєвого матеріалу та організація навчального процесу за допомогою моделювання ситуацій, типових для професійної діяльності майбутніх фахівців [2,275].

Майбутній правник здобуває необхідні для нього види посередницької діяльності, до яких він має бути готовим. У посередницьких видах діяльності користувач мовою покликаний не виражати свої власні думки, а просто діяти як посередник між співрозмовниками, неспроможними зрозуміти один одного прямо.

Під професійною іншомовною підготовкою майбутніх юристів ми розуміємо підготовку студентів на базі дисципліни „Англійська юридична мова”, яка є невід’ємною складовою частиною підготовки висококваліфікованих фахівців права в умовах розширення міжнародних зв’язків. Професіоналізація навчання іноземних охоплює в собі підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності.[5, 20].

Актуальність проблеми іншомовної професійної підготовки студентів –правників зумовлена сучасними потребами представляти інтереси нашої держави як і закордоном так і на внутрішньому ринку. Українські правничі вузи співпрацюють з закордонними навчальними закладами, даючи можливість студентам стажуватися в університетах Європи та США.

Так, у Львівському національному університеті ім. Івана Франка, на

юридичному факультеті є школа європейського права. Школа тісно співпрацює з європейськими правничими навчальними закладами Польщі, Австрії. Існує обмін студентів та викладачів між нашим університетом та університетами Польщі.

Ось чому велика увага приділяється якості підготовки для полегшення спілкування між студентами різних країн у сфері співпраці, а також сприяє підвищенню загальноосвітнього рівня та кваліфікації правника. Тому і повинна розглядатися як складовий компонент системи освіти. Нами розроблені програми з фахової мови для студентів вищих курсів (3-ій та 4-і курси), а також розроблені підручники для аналітичного читання.

Оскільки найближчими сусідами України є Польща, то ми б хотіли зупинитися більш детально на іншомовній підготовці правників у цій країні.

У законі Польщі “Про вищу освіту” (Prawo o szkolnictwie wyższym) (2005 р.) серед завдань вищого навчального закладу на першому місці визначено навчання студентів для підготовки їх до майбутньої професійної діяльності [14, 21]. Прийнята 14 вересня 2010 р. Радою Міністрів ЄС поправка до Закону “Про вищу освіту” (Prawo o szkolnictwie wyższym) передбачає введення Державної рамки кваліфікацій, як необхідного елемента для визнання здобутих кваліфікацій у межах європейського простору вищої освіти (Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego) [13, 12]. Державна рамка кваліфікацій у документі визначається як опис взаємних співвідношень між кваліфікаціями, які інтегрують різні державні підсистеми і слугують для більшої прозорості, доступності та якості кваліфікацій, що здобуваються. Державна рамка кваліфікацій виконує два завдання: вона визначає вимоги, що їх має виконати студент по закінченні певного циклу навчання; встановлює ознаки, які відповідно до спільної європейської системи є спільними для всіх дипломів, що їх отримують випускники вищих навчальних закладів на території всієї Європи. У більшості європейських країн, у тому числі й Польщі, розроблено державні національні рамки кваліфікацій у трьох секторах: професійні кваліфікації; кваліфікації, що відповідають вимогам вищої освіти та кваліфікації для навчання протягом життя [10,4].

У Державній рамці кваліфікації вищої освіти Польщі зазначено, що результати навчання визначено в категоріях знань, умінь та персональних і суспільних компетенціях. Теоретичним підґрунтям Державної рамки кваліфікацій стала концепція багаторівневого визначення результатів навчання польського науковця М. Мікша (M. Miksza), яка пов'язана з тими навчальними програмами, що реалізуються в університетах [7, 35].

Інтенсивний розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів, які суттєво позначилися на всіх напрямках розвитку польського суспільства: політичному, економічному, культурному, освітньому. Перед Польщею як країною Європейського Союзу постала ціла низка взаємопов'язаних проблем щодо оновлення системи освіти з урахуванням рекомендацій Ради Європи та Європейської Комісії, з питань освіти і культури. Одним із пріоритетних напрямів реформування системи освіти в Польщі є вивчення іноземної мови, яка збагачує особистість, дає можливість вийти у цікавий світ нових знань, надбань світової культури.

Проблемам сучасного підходу до мовної освіти в навчальних закладах Польщі присвячені роботи польських науковців І.Агукає, Л.Александрович-Педіх, Е.Верлен, Х.Воде, І.Грегорчук, М.Дабровської, Е.Дебаєне, Г.Коморовської, Г.Кулінської, А.Отвіновської-Каштеланіц, П.Пошигек, М.Пясецької, М.Рсци, М.Шпотович, М.Фітух. В Україні проблеми теорії і методики вивчення іноземних мов досліджують Н.Басай, Л.Біркун, А.Гергель, Н.Дручків, О.Карп'юк, Р.Мартінова, А.Несвіт, О.Паршикова, В.Плахотник, Т.Полонська, М.Ростоцька, Т. Сірик та інші науковці.

Одним із пріоритетних напрямів реформування системи освіти в Польщі є вивчення іноземної мови, яка збагачує особистість, дає можливість вийти у цікавий світ нових знань, надбань світової культури. Головна мета навчання іноземної мови в освітніх навчальних закладах Польщі полягає у формуванні в студентів комунікативної компетенції (оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування), використанні її як інструмента у професійній діяльності. На всіх етапах освіти зміст навчання розробляється відповідно до Базового навчального плану, затвердженого Міністерством освіти [12,61].

Знання іноземних мов є підставою успіху. Багатомовність надає можливість для спілкування та розуміння основних елементів, що дають натхнення різноманітним європейським культурам для виконання спільних починань. Саме тому в Польщі вважають що для юриста навчання іноземним мовам є головною цінністю [8,248].

Як зазначає польський дослідник К. Курландський (K. Kurlandski) у процесі реалізації професійного навчання взаємодіють компоненти, які становлять відповідну концепцію. Система професійного навчання, з одного боку, повинна відповідати потребам ринку праці, а з другого має впливати на створення ринку праці.

Розглянемо особливості організації навчального процесу з іноземних мов юристів в університетах Польщі:

- пристосування організаційних форм до сучасних вимог навчання;
- вплив характеру навчання іноземних мов на зростання потреби у правниках на ринку праці;
- розробка певного стандарту навчання для студентів відповідно до їх профілю;
- реалізація потенціалу студентських знань згідно з рівнем навчання;
- введення диференційованої системи балів;
- забезпечення безперервності навчання іноземних мов у структурі загальної підготовки студентів з можливістю отримання студентами міжнародних сертифікатів;
- сертифікація навчальних досягнень студентів з іноземних мов .

Іншомовна підготовка студентів – правників університетів Польщі є складною системою, що спирається на ідею інтеграції вищої професійної освіти і входить до групи загальних предметів, які є обов'язковими для вивчення.

Європейська система мовного навчання, у рамках якої організуються заняття з іноземних мов для студентів факультетів „Право та адміністрації” університетів Польщі охоплює шість рівнів володіння іноземною мовою. Якщо студенти, які вступили до університету, мають низький рівень знань з іноземної мови, вони опановують спочатку платний курс за допомогою якого виходять на необхідний рівень, що дає їм шанси для подальшого поглиблення своїх знань. Рівні володіння мовою також є спільним європейським знаряддям, що дає змогу порівнювати зміст програм, а також оцінювання в європейських вищих школах і представництвах мовного навчання.

Інформаційною базою дослідження стало анкетування вибірки з 600 студентів університетів Польщі та України з іноземної мови із метою виявлення їх рівня володіння іноземною мовою. Кількість охоплених студентів пояснюється бажанням отримати достовірніші й ефективніші результати. Це дозволяє нам зробити певні висновки, щодо загальних тенденцій [6,63].

Результати дослідження показали, що студенти України мали достатньо низький рівень володіння іноземною мовою, а саме:

- 14, 6% – показали просунутий рівень володіння іноземною мовою (B2);
- 17,8% – рубіжний рівень (B1);
- 30, 2% – середній рівень (A2);
- 40,6% – інтродуктивний рівень (A1).

Результати дослідження рівня іншомовної підготовки юристів університетів у Польщі показали значно кращі результати. Анкетування

вибірки з 600 студентів найбільших університетів Польщі з іноземної мови надало наступні результати:

38, 9% – показали просунутий рівень володіння іноземною мовою (B2);

35, 7 % – рубіжний рівень (B1);

14, 9% – середній рівень (A2).

Отже, можемо зробити висновок, що студенти України мають не дуже високий рівень іншомовної професійної підготовки і на європейському ринку праці не зможуть бути конкурентноздатні. Тому, ми повинні взяти за основу польський досвід, їхню модель для покращення ситуації у нашій країні.

Досліджуючи іншомовну підготовку у вищих навчальних закладах Польщі зі спеціальності „Право та адміністрація”, вважаємо за доцільне розглянути її організацію у контексті загального розвитку професійної освіти. Метою університетів Польщі є підготовка спеціалістів, здатних системно мислити, висловлювати правильні оцінні судження, спиратись на творчу уяву. Основна увага приділяється фундаментальності навчання, обізнаності спеціаліста з концепціями розвитку певних галузей правової науки, виробленню в нього навичок подальшої самоосвіти [11, 29 ].

Польський дослідник Т. Борецького (Т. Bogeski) вважає, що успішне навчання іноземних мов має бути комплексною діяльністю, у процесі якої початкові наміри викладача можуть бути змінені або розширені в навчальному процесі з метою досягнення кінцевого результату” [9, 137]

Вивчаючи іноземну мову, студентів дуже важливо зрозуміти, що є характерним для конкретної іншомовної ситуації, а що – для процесу навчання взагалі. Разом з практичним досвідом студенти здобувають специфічний вид знань, які допомагають сформуванню вміння практично застосовувати знання іноземної мови [9,145]. На думку Т. Борецького, програма з іноземної мови містить лише зміст, який показує, чого повинен навчити викладач, який у свою чергу самостійно відшукує способи реалізації, щоб студенти його засвоїли, щоб бути кваліфікованими фахівцями з високим рівнем володіння іноземною мовою.

Отже, іншомовна підготовка майбутніх правників в університетах Польщі є складною системою, що спирається на ідею інтеграції вищої професійної освіти. Іншомовна підготовка студентів входить до групи загальних предметів, які є обов’язковими для вивчення і які розглядаються як засіб посилення конкурентноспроможності особистості на ринку праці та активізації міжкультурного спілкування та співробітництва. Заняття з іноземних мов для студентів факультетів „Права та адміністрації” університетів Польщі організуються за рівнями згідно з європейською системою мовного навчання, які визначають конкретні рамки для створення цілісних програм, підручників, добору завдань для іспитів по всій Європі.

Дослідження ефективності навчання іноземних мов студентів-правників польськими науковцями показало, що в результаті реформування системи іншомовної підготовки в університетах Польщі, проведеного протягом 2007–2009 рр. рівень володіння іноземною мовою студентами відповідає загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти. Це підтверджує ефективність процесу іншомовної підготовки студентів факультетів „Права та адміністрації” в університетах Польщі. Вивчення іноземної мови сприяє підвищенню загального рівня та кваліфікації фахівців права і розглядається як невід’ємний компонент системи освіти, якому характерні цілісність, автономність та специфічність.

### *Список використаних джерел*

1. *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
2. *Корж Т. М.*, Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців у галузі міжнародної економіки 2012276 Наукові записки. Серія “Філологічна”
3. *Костенко Н.І.* Специфіка іншомовної підготовки студентів ВНЗ економічного профілю с.68-70
4. *Літікова О. І.* Підготовка фахівців економічних спеціальностей у системі диференційованого навчання іноземних мов / О. І. Літікова // Вища освіта України. – 2006. – №. 1 – С. 202–208. с. 205
5. *Момон В.М.* Формування професійно- зорієнтованого мовлення у студентів технікумів та коледжів технічного профілю: автореферат дисертації канд. пед. наук : 13.00.02/ В.М.Момонт.К. 2003. -20с
6. *Шеверун Н.Д.* Іншомовна підготовка студентів технічних університетів Польщі.- дис.
7. *Bartnicka K.* Szkolnictwo wyższe w koncepcjach edukacyjnych / Kalina Bartnicka. – Rozprawy z dziejów oświaty. – T. XLV. – S. 35–61. с. 35–39.
8. *Bartosz Poluszynski.* Współczesny świat, Europa i Polska a j'zyki polityka j'zykowa w XXI wieku// J'zyki Obce w Szkole. - 2002. - Ns 6. - S. 248.
9. *Kozłowski A.* Formy kształcenia języków obcych w szkolnictwie wyższym / Aleksander Kozłowski. – Piotrków Trybunalski : Wydaw. Wydziału Zamiejscowego Kieleckiej WSP w Piotrkowie Tryb., 2006. – 224 s. – S. 137–145.
10. *Krajowy Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.* – Warszawa : Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2010. – 164 s. с. 4–6
11. *Maliszewski T.* Zmiany instytucjonalne w szkolnictwie wyższym w kontekście wyzwań współczesności. Nauka i Szkolnictwo Wyższe / T. Maliszewski. – Warszawa, 2007. – 29 s.

12. *Raport krajowy Edukacja j'zykowa w Polsce J'zyknarodowy, regionalny, j'zyki obce oraz j'zyki mniejszosci narodowych i etnicznych.* Warszawa, 31 grudnia 2005 r. - 61 s.

13. *Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. O zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym.* – Warszawa, 2010.

14. *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym.* – Dziennik Ustaw. – 2005. – № 164. – poz. 1365. – Warszawa, 2005. – 21 s.

*Рассматривается смысловое содержание и структурные компоненты иноязычной профессиональной подготовки студентов-юристов в высших учебных заведениях, в частности в Польше. Исследуются научные работы, посвященные этой проблеме.*

**Ключевые слова:** *коммуникативный и системный подход, иноязычное и профессионально ориентированное общение, иноязычная профессиональная подготовка.*

*In the article the semantic essence and structural components of formation of foreign professional training at law students of HIGHER SCHOOLS, in particular in Poland are considered. The scientific works devoted to this problem are investigated.*

**Keywords:** *communicative and system approach, foreign and professional directed training.*